

**R. P. Fr. Ioannis Poncii, Corcagia-Hiberni, Ordinis Ff.
Minorvm, Sacræ Theologiæ Lectoris Ivbilati, Olim in
Collegio Romano S. Isidori Primarij Professoris;
Philosophiæ Ad Mentem Scoti Cvrsvs Integer**

Poncius, Joannes

Lugduni, 1659

4. Quænam sit causalitas finis in actu primo.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95688](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95688)

Cur finis
occurat
causa meta-
phorica.

vera & realis ac Physica. Probatur consequentia, quia si esset talis, non deberet vocari metaphorica potius, quam causa efficiens.

Respondeo negando consequentiam cum sua probatione: vocari enim debet causa metaphorica, potius quam efficiens; quamvis non minus sit causa realis & vera, quia non causat, nisi intentionaliter propositus; quod si hoc non intendatur per causam metaphorica, negari deberet finis esse causa metaphorica.

19 *Obijciens tertio*: si finis causaret aliquid realiter, maxime actus voluntatis aut appetitus, nimirum intentionem finis, aut electionem mediorum: sed non influit realiter in hos actus, quia voluntas est causa adaequata suorum actuum: ergo finis nihil causat realiter.

Respondetur, negando minorem, & ad probationem dico voluntatem esse ad summum causam efficientem adaequatam suorum actuum, & causam etiam materialem, cum quo bene stat, quo concurrat cum ipsa ad illos producendos causa finalis. Posset etiam ita esse quod finis non inquit immediatè in illos actus, sed mediatè tantum, quatenus scilicet causat illas passionem delectationis aut amoris, qui praesupponuntur volitionibus, & nolitionibus voluntatis; si tamen semper aliqua ex illis passionibus praecedat omnem volitionem aut nolitionem; nam hoc supposito voluntas, ut excitata per illas passionem, posset se sola absque immediato influxu finis causare in se illas volitiones, & nolitiones. Quod si illae passionem non semper praesupponuntur, tum necessario dici debet quod finis concurrat cum voluntate immediatè ad producendos actus illos voluntatis.

QVÆSTIO IV.

Quenam sit causalitas finis in actu primo.

20 *Q*uemadmodum causa efficiens habet virtutem effectivam, à qua, etiam cum non efficit aliquid, habet esse potens efficere; & hæc virtus vocatur causalitas ipsius in actu primo: pariter causa finalis, etiam cum non finalizat, habet virtutem à qua potens est finalizare seu causare aliquid finaliter: & hæc est causalitas eius in actu primo. Rursus quemadmodum causa efficiens, quando actu causat, habet aliquid, à quo dicitur actu causare, quod vocatur causalitas in actu secundo, & est actio ipsius, ut supra resolvimus: ita etiam quando finis actu causat finaliter, debet habere aliquid, à quo habeat illam denominationem actualem actu causandi; & illud ipsum, quodcumque sit, est causalitas eius in actu secundo. *Quæritur* ergo hic, quidnam sit illud, quod est causalitas finis in actu primo: & questione sequenti quæremus, quid sit causalitas ipsius in actu secundo.

21 *Prima sententia* est ipsamet cognitionem seu apprehensionem finis esse virtutem causativam ipsius, seu causalitatem in actu primo. Hæc est *Socina* 5. *Metaphys.* quest. 3. *Medina* 1. 2. quest. 1. art. 1. & aliorum Thomistarum.

Secunda sententia est cognitionem esse quidem conditionem necessario requisitam, ut finis possit causare; non esse tamen eam rationem causandi in actu primo, sed hanc esse vel bonitatem, vel etiam malitiam finis, quia utramque potest appetere voluntas. Hanc tenent *Nominales*, & ex *Scotistis* *Faber* 1. disp. 13. c. 7. & disp. 9. de penitentia c. 8. cum *Iribarne* & *Sghe*. quibus favere videtur ipsamet *Scotus* 1. d. 1. q. 1. & q. 4. ac in 1. d. 43. qu. 2.

Tertia sententia est, solam bonitatem esse virtutem causativam finis; neque enim existimant authores huius sententiae voluntatem vllò modo posse amare malum, ut malum: sic Thomistae communiter, & nominatim *Complutenses* disp. 14. qu. 3. cum *D. Thoma* 1. 2. qu. 1. art. 1. & *Scotista* etiam ac nominatim *Lychet* 2. disp. 43. qu. 1. *Cannellus* de anima disp. 2. sect. 2. *Mastrius* disp. 7. qu. 8. art. 2. qui tamen putat probabile esse, bonum præfixum etiam habere posse rationem finis, & vocat bonum præfixum illud, quod secundum se ante actum voluntatis non apprehenditur sub ratione boni, sed habet tamen esse bonum ab ipso actu voluntatis ad ipsum terminato; ad

quod putandum movetur hic author propter loca *Scoti* faventia secundæ sententiæ.

CONCLUSIO I.

22 *C*ognitio non est causalitas finis in actu primo, sed conditio sine qua non possit movere. Hæc est communior eum secunda, & tertia sententia contra primam. Probatur prima pars: quia illud est causalitas finis in actu primo, à quo habet posse movere voluntatē ad amorem sui, seu à quo habet esse amabile: sed non à cognitione habet hoc, sed à sua perfectione aut bonitate: ergo cognitio nequit esse causalitas finis in actu primo. Probatur minor: quia certum est experientia, illud quod cognoscitur in fine esse id, à quo habet movere, & esse amabile; sed ipsamet cognitio non cognoscitur esse in ipso: ergo ab illa non habet movere tanquam à ratione formali. Probatur eadem minor secundo, quia ratione illius movet aliquem, quod est perfectio ipsius, aut alterius cui desiderat finem, & secundum quod desiderat consequi finem, & quo adeptio satiatur, si finis sit satiatus: sed non ratione cognitionis est perfectio, neque desiderat ipsam cognitionem, nec finis ratione cognitionis satiatur, ut patet: ergo cognitio non potest esse virtus motiva.

Confirmatur: quia ideo potissimum cognitio esset virtus motiva, quia non movet finis nisi habeatur cognitio: sed hoc non sufficit ad hoc ut dicatur cognitio esse talis virtus, quia posset esse talis dependentia à cognitione, quamvis cognitio esset tantum conditio sine qua non, ut patet de approximatione, & aliis conditionibus sine quibus non.

Probatur secunda pars experientia: quia nunquam movemur à fine nisi cognito, & quia finis non causat nisi intentionaliter, hoc est dependenter à cognitione: ergo quandoquidem cognitio non sit ratio formalis motiva debet ad minus esse conditio sine qua non: sed nec de hac parte potest esse vna controuersia, supposita prima parte.

23 *Obijciens primus* ab illo habet finis esse causa finalis in actu primo, seu potens movere, à quo habet esse prius effectus: sed à cognitione habet esse prius, quandoquidem secundum esse suum reale sapit sit posterius effectui quem causat: sanitas enim, quæ movet ad applicanda media acquirenda sanitatis, est posterior realiter quoad esse existentia quam ipsamet media, quandoquidem per illa realiter causetur.

Respondeo negando minorem: nam à seipso habet finis esse prius quoad essentiam, quam effectus ipsius sint quoad esse existentia; nec refert quod sit posterior effectibus quoad esse existentia suum, quia non causat illos effectus ut existit realiter. Quod si velit obicere, finem habere à cognitione, quod applicetur voluntati prius quam voluntas causet effectus finis cum fine, verum quidem est; sed inde tantum habetur, quod illa cognitio sit conditio sine qua non applicativa finis, quod asseritur in secunda parte conclusionis.

Obijciens secundo: diuersitas specifica actuum procedentium à fine debet procedere à virtute causativa ipsius; sed ob apprehensionem variatam oriuntur actus distincti specie à fine; ergo apprehensio est virtus causativa finis.

Probatur minor: quamvis finis secundum se esset honestus, si apprehensio habeatur de ipso sub ratione inhonesti, actus erit inhonestus, & contra: ergo ab eodem fine ob varietatem apprehensionum procedunt varij specie effectus.

Confirmatur primo, quia idem malum, apprehensum ut præsens, causat tristitiam, ut futurum, timorem: ergo varietas apprehensionum sufficit ad varietatem effectuum.

Confirmatur secundo, eadem ipsa bonitas diuina cognita per fidem movet ad amorem specie distinctum ab illo, ad quem movet eadem bonitas cognita per visionem beatificam: ergo varietas cognitionum sufficit ad varietatem effectuum, & consequenter cognitio erit ratio motiva, & non conditio sine qua non, quia non videtur solam variationem conditionum sine quibus non sufficere ad effectuum varietatem specificam.

Respondetur, distinguendo minorem: ob solā varietatem cognitionis,

cognitionis, nego minorem: ob illam varietatem quatenus cum illa coniungitur varietas in ipsomet obiecto, seu sine, concedo minorem. Ad cuius probationem dico, quod quamvis à parte rei non mouetur obiectum, sed semper habeat eandem rationem, tamen variatur in apprehensione quoties ita variatur cognitio, ut una proponat ipsum per modum honesti, & altera per modum inhonesti; neque enim posset talis variatio esse in cognitione, quin esset talis variatio ex parte obiecti in apprehensione, vnde est evidens. Vnde diuersitas actus non provenit à cognitione, nisi tanquam à proponente, & provenit ab obiecto, propter diuersitatem rationis, quæ in ipso consideratur.

Ad primam confirmationem respondeo, distinguendo consequens: ex se præcisè absque variatione obiecti in apprehensione, nego: quatenus cum ea coniungitur varietas ex parte obiecti, transeat.

25 Ad secundam confirmationem respondeo primo, non quamcumque varietatem etiam specificam cognitionum sufficere ad varietatem, seu distinctionem specificam amorum sequentium: alias amor naturalis hominis cogniti per fidem humanam esset distinctæ speciei ab amore ipsius cogniti per opinionem probabilem, aut per discursum certum, quod videtur falsum.

Respondeo secundo, negando secundam consequentiam: quia sicut ignis applicatus in tali distantia potest producere ignem, & in alia maiori non posset producere ignem, sed alium effectum distinctæ speciei, verbi gratia, calorem; cum tamen applicatio illa non sit aliud, quam conditio sine qua non; ita etiam variatio cognitionum, quamvis sit tantum conditio sine qua non, posset sufficere aliquando, ut amores essent distinctæ speciei; & hoc maxime locum habet, quando obiectum amoris sit causa libera, quæ posset ad talem cognitionem amorem vnius speciei producere, & ad aliam cognitionem amorem alterius speciei, ut accidit in casu confirmationis. Reuera autem existimo, à sola variatione conditionis applicantis, nisi cum illa aliquid aliud coniungatur, non posse fieri ut eadem causa naturaliter agentes possint producere effectus distinctæ speciei, licet possit sine dubio oriri inde, ut possint effectus produci citius, aut cum maiori intentione. Quod autem ignis producat calorem ubi non possit producere ignem, inde accidit, quod in tali distantia, licet possit producere aliquid caloris, non tamen tantum, quantum requiritur tanquam dispositio ad formam ignis; quod si posset tantum in quacumque distantia, posset etiam & ignem. Et si queratur tum, unde oriatur distinctio amoris beatifici & amoris supernaturalis viæ?

Respondeo, quod posset oriri ex eo; quod charitas viæ & patriæ distinguantur specie. Posset etiam oriri ex eo, quod Deus ipse in se proponatur in patria, in via autem non proponatur in se, sed in specie aliqua confusa abstracta à creaturis; Deus autem, ut in se, est distinctæ rationis obiectivè à seipso, ut propositus in specie.

CONCLUSIO II.

26 **Sola bonitas illa, quæ apprehenditur in fine, est ratio motiva ipsius ac causalitas eius in actu primo.** Hæc est tertia sententia: & probatur: quia illud solum est talis causalitas eius, quo mediante potest excitare ad amorem, & propter quod potest appeti ac amari: sed hoc est bonitas sola: ergo bonitas sola est causalitas eius in actu primo.

Probatnr secundo, quia malitia, qua talis, non potest excitare voluntatem ad amandum, seu appetendum: ergo sola bonitas potest sic excitare. Probatnr antecedens; quia sequeretur, quod malitia esset bonitas, & non esset bonitas: non esset quidem, ut supponitur; esset autem, quia constitueret obiectum amabile & appetibile: illud autem, quod sic constituitur est bonitas; cur enim aliquid potest dici potius bonitas, quam id, quod sic constituitur?

Confirmatur, quia Philosophus 1. Ethic. Ansel. de l. arb. & Dionysius de divinis nominibus, describunt ipsum bonum esse, quod omnes appetunt: quæ descriptio non valeret, si aliquid appeti posset, quod non esset bonum.

Deinde iidem dicunt neminem aspicientem ad malum operari: quod esset falsum, si malum, ut malum posset appeti aut amari.

Confirmatur secundo, quia quamvis voluntas ex libertate sua posset velle malum, ut malum, tamen omnino incredibile videtur, quod malum, ut malum, ipsam ad hoc exciteret aut moneat: ergo adhuc, quamvis illud esset verum, malum qua tale non posset mouere finaliter: sed ideo potissimum asseritur malitiam, qua talis est, posse esse causalitatem finis, quia voluntas posset malum, qua tale, velle: ergo, cum hoc ipsum, quamvis esset verum, non sufficiat, sequitur malitiam non posse esse virtutem motivam finis aut causalitatem ipsius in actu primo.

Confirmatur tertio, quia non obstante libertate voluntatis tam in exercitio, quam in specificatione, posset esse sic determinata, ut non posset villo modo velle malum, qua malum, nec nolle bonum qua bonum; ergo cum non habeatur aliqua experientia aut ratio in oppositum, & communis sententia confirmata auctoritate Patrum ita sentiat, id longe probabilius est dicendum.

27 Dices, maiorem futuram esse libertatem voluntatis, si posset etiam malum velle, & nolle bonum: ergo danda est ipsi illa perfectio maioris libertatis, si non implicet.

Respondeo negando consequentiam, quia non debemus maiorem libertatem aut perfectionem ipsi concedere, quæ ratione aut auctoritate aut experientia possumus colligere competere ipsi. Videri autem posset implicare contradictionem, quod posset velle malum qua malum; aut nolle positivè bonum qua bonum, quia volibile, qua volibile est essentialiter bonum, & nolibile, qua nolibile, est esse, essentialiter malum. Scotus autem in locis fauentibus aduersariis, solum loquitur dubitative & absque vlla resolutione, ut patet ex contextu. In primo autem loco nihil prorsus dicit, quod faueat aduersariis: quamvis enim dicat voluntatem posse sibi præstituerè finem pro sua libertate, qui reuera non sit finis, loquitur de fine ultimo, & solum vult quod voluntas possit, si velit, præstituerè sibi pro fine ultimo aliquid, quod reuera finis ultimus eius non est; non dicit autem, quod illi finis ultimus non debeat habere aliquam bonitatem, ratione cuius ipsum possit voluntas appetere, imo expresse innuit oppositum.

28 Obiicies: eadem est potentia contrariorum: ergo voluntas potest tendere in bonum & malum, quæ sunt contraria, & consequenter malum potest esse causalitas in actu primo, respectu illius actus voluntatis, quo tenderet in illud.

Respondeo, distinguendo consequens primum: potest tendere per amorem in vtrumque, aut per odium, nego: per amorem in bonum, & per odium in malum, concedo primam consequentiam. Et ad secundam consequens dico primo cum Scoto 2. d. 6. q. 2. causalitatem, quæ mouet voluntatem ad fugam mali, esse bonitatem, cui illud malum opponitur; ideo enim moueretur ad fugiendum malum aliquod, quia amat bonum aliquod, cui illud malum opponitur aliquo modo: & iuxta hoc neganda esset secunda consequentia.

Dico secundo, ipsammet malitiam posse esse sufficienter motivam ad odium absque villo amore explicito boni vilius, & iuxta hoc concedi potest vltima consequentia; nec faciat contra conclusionem, quia in ea loquimur de causalitate finis in ordine ad actus perfectionis, non in ordine ad actus fugæ.

29 Obiicies secundo: experientia constat, quod velimus malum inimicis, quatenus malum ipsorum est, & multi inferunt sibi mortem, quam apprehendunt ut malum: ergo possumus tendere in malum sub ratione mali.

Respondeo negando consequentiam, quia illud ipsum malum inimicorum, licet consideremus ipsum, ut malum ipsis, tamen etiam consideramus ut bonum nobis, aut aliis, quod illud malum accidat ipsis, & ratione huius bonitatis volumus illud. Similiter qui inferunt sibi mortem, apprehendunt mortem per modum boni, quia per modum alicuius, quod liberat eos à malis aliquibus præsentibus aut imminutibus; aut per modum medij ad vindicandum se de aliis, de quibus vindicare se existimant.

esse sibi ipsis bonum, etiam cum præiudicio vite.

Obijciens tertio: Si aliquis apprehendat odium Dei absque errore villo per modum mali, nullam habentis rationem boni, vel voluntas poterit ipsum velle, vel non poterit: si poterit, habetur intentum, quod possit scilicet amare malum qua tale: si non, ergo non erit liberum ipsi omittere illud odium, sed necessario nolet ipsum.

Respondetur voluntatem in casu illo non posse elicere odium Dei: si non posset habere puram omissionem non esset inconueniens quod in tali casu necessario nollet odium Dei; at si posset, ut communius Scotistæ tenent, habere puram omissionem, quamuis necessario omittere debeat illud odium, non tamen necessario debet ipsum nolle; quia poterit suspendere se à nollitione positiva, & mere negativè se habere circa ipsum; quod sufficit ut libere se habeat circa illud odium, quamuis necessario debeat ipsum non habere.

CONCLUSIO III.

Bonitas præfixa non potest sufficere pro causalitate finis.

Bonitas præfixa non potest sufficere pro causalitate finis in actu primo, est contra *Mastrium & Montepilosum*. Intellego autem per præfixam bonitatem, illam, quæ ab ipsamet voluntate amante finem desumeretur, & non appareret in fine ante actum voluntatis: sic enim explicat *Mastrius*, ut ante dixi.

*Probat*ur, quia finis ante actum voluntatis debet habere virtutem, qua possit mouere voluntatem, & excitare ad talem actum: sed non potest per aliquid sequens actum voluntatis mouere aut excitare ad actum: ergo nihil sequens talem actum potest sufficere pro tali causalitate.

Dices cum *Mastrio* intellectum concipere posse malum, ut malum, & concipere etiam posse bonitatem in se, ac posse voluntatem applicare illam bonitatem isti malo, & sic præfigere sibi malum pro fine.

Sed contra primo: per hoc quod voluntas velit aliquid esse bonum, quod non est bonum, nec concipitur ab intellectu ut bonum, non sequitur quod illud sit bonum, ut manifestum est: ergo per hoc quod voluntas applicaret bonitatem apprehensam malo apprehenso, non sequitur quod illud malum esset bonum.

Contra secundo: malum illud non habet rationem finis, antequam habeat rationem boni, & quamuis habeat rationem boni, non poterit mouere voluntatem per modum boni, antequam apprehendatur ab intellectu ut bonum, quia talis apprehensio est ad minus conditio necessario requisita, ut moueat: ergo debet sequi applicationem voluntatis, qua applicat bonitatem malo cognito, qua facta illa applicatione, cognoscatur malum istud esse bonum, & postea tantum illud malum poterit exercere rationem finis; sed tum non exercet rationem finis ut malum, sed ut bonum: ergo bonitas præfixa per voluntatem non potest sufficere pro causalitate finis, respectu istiusmodi actus, quo præfigitur. Quod si velint aduersarij voluntatem posse aliquid malum habere pro bono, & postea illud tanquam tale amare.

Contra illud, quod primo dixi, non apparere quia ratione posset voluntas habere pro bono illud, quod non ostenditur ipsi ab intellectu esse bonum; nec quomodo possit tribuere bonitatem illi, quod cognoscit esse malum, & cuius malitiam auferre non est in manu sua.

CONCLUSIO IV.

Bonitas finis non debet esse realis.

Bonitas illa, quæ est causalitas finis, aut etiam medium, hoc est, illa, secundum quam mouet voluntatem ad amorem sui, non debet esse realis, id est realiter existens; nec etiam debet esse possibilis: in re: sic scilicet, quod possibile sit finem cui posse acquirere finem cuius gratia, aut quod possibile sit media habere à parte rei illam utilitatem, quæ apprehenditur in ipsis; imò nec illa bonitas secundum se debet esse possibilis, abstrahendo à fine cui, aut subiecto tali, aut mediis talibus. Hæc in re debet esse communis.

Patet prima pars: quia quando amamus nobis sanitatem, quam non habemus, per modum finis, certum est, quod illa sanitas non sit existens à parte rei: ergo non re-

quiritur, quod bonitas finis sit realiter existens. Et idem patet de mediis non existentibus, quæ tanquam media amamus, antequam existant, & propterea producimus à parte rei.

Patet etiam secunda pars: quia quamuis sit impossibile, quod equus cognoscat cognitione intellectiva à parte rei, si aliquis tamen iudicaret per errorem, quod esset ipsi possibilis, posset moueri ad eam desiderandam ipsi tanquam finem, ut patet experientia. Et quando medicus considerat aliquam medicinam, ut vtilem pro aliqua infirmitate, quæ reuera inutilis est, & per quam impossibile esset infirmitati illi succurrere, adhuc mouetur ab illa utilitate apprehensa ad eam applicandam: ergo bonitas à parte rei impossibilis potest sufficere, ut finis, & media possint mouere.

Tertia etiam pars patet; quia æqualitas cum Deo, casu saltem quo Deus non esset trinus (quod addo, quia supposita Trinitate Pater est æqualis Filio, & hic Spiritui sancto) esset etiam secundum se impossibilis, & non solum impossibilis homini: sed illa æqualitas posset apprehendi ut possibilis per iudicium erroneum; & sic apprehensa posset mouere per modum finis.

Ex quibus omnibus patet, bonitatem, quæ est causalitas finis, esse bonitatem abstrahentem à bonitate reali, & impossibili; non quod possit dari vlla vna talis vniuocè abstracta ab illis; sed quod indifferenter voluntas possit moueri à bonitate reuera reali, & etiam à bonitate reuera impossibili, modò tamen hæc non cognoscatur ut talis: si enim cognosceretur ut talis, quamuis forte posset mouere ad simplicem complacentiam, & desiderium aliquid inefficax, non tamen ad amorem efficacem aut desiderium efficacem; ex quo sequeretur consultatio, electio aut applicatio mediorum: quis enim vellet applicare media ad consecutionem illius, quod absolute iudicaret impossibile?

QUESTIO V.

Quid sit causalitas finis in actu secundo?

Varij etiam sunt modi dicendi de causalitate finis in actu secundo, seu de eo, à quo formaliter denominatur actu causare effectum, respectu cuius dicitur finis.

32 Conimbricenses 2. Phys. c. 7. existimant causalitatem finis consistere in motione quadam antecedente actionem efficientis, per quam mouetur efficiens ad illam actionem habendam. *Hervæus* quod l. quæst. 8. dicit eam consistere in communicatione appetibilitatis ac utilitatis mediis. *Suarez disputat. 23. sect. 4.* & alij plures dicunt eam consistere in actione agentis, quatenus sit propter finem. *Mastrius questione 3. art. 3.* dicit eam consistere in motione, qua actu mouet finis agens ad agendum, & postea explicat hanc motionem in re non esse aliud quam actionem agentis, ut in gratiam finis factam: formaliter verò dicere imputationem illam, qua in genere moris effectus fini imputantur; unde non est entitas realis, nec absoluta, nec relatiua, sed potius moralis. *Arriaga disputat. 8. sect. 7.* dicit causalitatem finis circa complacentiam de fine ac possessione eius, ac electionem mediorum esse hos ipsos effectus, ut habiti dependentes à cognitione finis: causalitatem verò eius circa executionem mediorum esse, & intentionem finis & electionem mediorum, & ipsamet executionem externam; non verò vllam ex illis seorsum sumptam.

CONCLUSIO I.

Causalitas finis in actu secundo non consistit in communicatione appetibilitatis bonitatis aut utilitatis mediis. Hæc est communis contra *Hervæum & probatur primo*, quia media ex seipsis habent suam appetibilitatem; & bonitatem, ut supra dictum est: quamuis enim non habeant bonitatem talem, qua media sunt, propter quam possent appeti propter se aut villo modo, nisi appeteretur finis; tamen habent ex seipsis talem bonitatem, ob quam ex suppositione, quod appeteretur finis, possent appeti; & sane aliàs omnia media æquè deferrent ad finem, quod est absurdum.

*Probat*ur